

UN DESTIN DE CERCETĂTOR ÎMPLINIT DOCTORUL HABILITAT VALENTIN CELAC LA 85 DE ANI



Născut la 29 februarie 1939, în satul Hâjdieni, Orhei.
Genetician, domeniile de cercetare: genetica și ameliorarea leguminoaselor.
Doctor habilitat în științe biologice (1991).

Distinsul cercetător Valentin Celac s-a născut la 26 februarie 1939, în satul Hâjdieni, raionul Orhei, într-o familie de agricultori. A absolvit clasele primare în satul natal și școala medie din satul Susleni, Orhei (1956). După absolvirea, în 1962, a Facultății de Agronomie a Institutului Agricol din Chișinău, este angajat în funcție de agronom-șef în colhozul „Patria” din satul Cociulia, Comrat, până în 1964, când este admis la doctorat la Academia de Științe a Moldovei. În perioada 1964–1996 a activat în cadrul Grădinii Botanice Naționale (Institut) „Alexandru Ciubotaru”, iar din 1996 până în 2023 – în cadrul Institutului de Genetică, Fiziologie și Protecție a Plantelor al USM.

Discipol al regretaților profesori Mihail Sidorov și Constantin Zagorcea, Valentin Celac și-a consacrat întreaga viață cercetării. Studiile în doctorantură au fost ghidate de regretatul academician A. Ciubotaru la specialitatea „Citologie”. Un impact important în fundamentarea cercetărilor sale au avut expedițiile în teren (1974–1976) întreprinse cu colaboratorii Institutului de Fitotehnie din Sankt Petersburg în Caucaz (Azerbaidjan, Georgia, Armenia), în cadrul cărora au fost colectate mostre de culturi cerealiere, utilizate ulterior ca material inițial pentru studiile ontogenetice și filogenetice.

Cea mai fructuoasă perioadă în viața dr. hab. Valentin Celac au fost anii de activitate în cadrul Grădinii Botanice Naționale și al Institutului de Genetică, Fiziologie și Protecție a Plantelor, unde în perioada 1996–2008 s-a aflat în funcția de șef al Laboratorului de Genetică și Ameliorare a Leguminoaselor.

În domeniul botanicii, a efectuat studii floristice, citologice și citoembriologice la speciile diploide, tetraploide, hexaploide și octaploide din genul *Triti-*

cum. Pentru prima dată a realizat evaluarea cariotipului și morfologiei cromozomilor în mitoză și meioză, evidențiind mecanismul antecologic la speciile *Juncus tenageae*, *J. juzepskii*, *J. atratus*, *Typha laxmannii*; *T. foveolata*, rezultate oglindite în monografia *Rastitel'nyy mir Moldavii* (1986).

În aspect genetic și ameliorativ efectuează încrucișări reciproce intraspecifice la grâu, intragenerice al grâului cu secara, ale pirului cu aegilops și creează un șir de hibrizi și aloploiploizi, studiază genetica și citogenetica. Pentru prima dată, în scopul evidențierii importanței autoploiploidiei, induce prin muta-geneza experimentală la speciile diploide de *T. monococcum* și *T. sinskaya* forme tetraploide și efectuează studiul lor citogenetic; propune ipoteza plasmogamiei ca fenomen genetic de inducere a variabilității genetice în ontogeneză. Evaluează sistemul de reproducere la plante și evoluția lui; stabilește norma de reacție, gradul adaptiv al sferei de reproducere; propune principiul selectivității embriologice la plante și apreciază funcția ei în evoluție; evidențiază pentru prima dată în știință fenomenul apogamiei la grâu.

Un aport important a constituit aplicarea muta-genezei în obținerea de forme noi la diferite culturi leguminoase. Prin utilizarea razelor gama la arahide, năut, soia, latir, bob și linte au fost induse variații ce au servit ca material inițial în crearea de noi genotipuri valoroase. Pentru prima dată, liniile mutante au fost incluse în baza de date oficială FAO/AIEA a varietăților mutante, totodată fiind înregistrate în Catalogul soiurilor de plante al Republicii Moldova (linte – soiurile Aurie și Verzuie, latir – soiul Bogdan, bob – soiul Geca 5, soia – soiul Albișoara, Amelina, Clavera).

În ansamblu, pe parcursul anilor de activitate efectuează cercetări ample în domeniul geneticii și ameliorării culturilor leguminoase pentru boabe (năut, linte, latir, arahide, fasoliță, bob de grădină și soia) și creează 22 de soiuri (2 de arahide, 6 de năut, 2 de fasoliță, 7 de soia, 2 de linte, 2 de bob și unul de latir), 19 dintre care au fost omologate și brevetate în Republica Moldova.

Rezultatele cercetărilor sale au fost reflectate în cca 255 de lucrări științifice, inclusiv 7 monografii, 9 recomandări metodice, confirmate de 30 de brevete de invenție și pentru soi de plantă. Rezultatele științifice au fost expuse la numeroase conferințe și congrese naționale și internaționale tematice în Cehoslovacia, Italia, România, Rusia, Ucraina etc.

Pentru merite deosebite în activitatea de cercetare și inovațională generalizate în ciclul de lucrări *Realizări citogenetice și de ameliorare a plantelor de cultură și spontane pentru implementare în agricultură*, în anul 2022 dr. hab. Valentin Celac a fost desemnat Laureat al Premiului Național în domeniul Științei. Pentru

contribuția sa în cercetare, inventică și transfer tehnologic a fost distins cu Medalia „Meritul Civic” (2001), Brevetul de Onoare „Inventator de Elită” (România, 2004), Ordinul Științific „Gogu Constantinescu” în Grad de Comandor (România, 2009), Ordinul „Leonardo Da Vinci” (România, 2010), Ordinul „Gloria Muncii” (2010), Ordinul „Aurel Vlaicu” (România, 2011), Medalia „Dimitrie Cantemir” (2014).

În numele Academiei de Științe a Moldovei și al colectivului Institutului de Genetică, Fiziologie și Protecție a Plantelor vă exprimăm, stimate Domnule Valentin Celac, recunoștința și admirația noastră. La mulți ani!!

Acad. Ion TIGHINEANU

Acad. Eva GUDUMAC

Acad. Boris GAINA

Acad. Maria DUCA

M. c. al AȘM Boris BOINCEAN

M. c. al AȘM Galina LUPAȘCU

Dr. hab. Larisa ANDRONIC

Dr. Svetlana SMEREA